

*Petro Zalansko 120-osioms gimimo metinėms*Petro Zalansko sukakties proga –
apie Dzūkų kultūros festivalį „Čiulba ulba“

MODESTA LIUGAITĖ - ČERNIAUSKIENĖ

Šiemet sukako 120 metų, kai gimė dzūkų dainininkas, pasak etnomuzikologės Laimos Burkšaitienės¹, „originalus interpretuotojas“ Petras Zalanskas (1900-10-17 Mardasave (Varėnos vls.) – 1980-07-21 ten pat). Mokėjo apie 350 dainų ir raudų, apie 200 pasakų, sakmių ir smulkiosios tautosakos. Paliko etnografinių pasakojimų, atsiminimų apie gimtąjį kraštą ir savo gyvenimą. Nuo 1970 m. Zalanskas dainavo Žiūrų etnografiniame ansamblyje, su juo koncertavo Vilniuje (1971), kituose Lietuvos miestuose. 1983 m. buvo išleista Petro Zalansko tautosakos ir atsiminimų rinktinė „Čiulba ulba sakalas“². Dainuojamoji, pasakojamoji tautosaka ir paties Zalansko etnografiniai, biografiniai užrašai spausdinti ir knygoje „Mardasavas“ (1999)³. Zalanskas dalyvavo televizijos ir kino studijos filmuose: „Rūta žalioji“ (rež. P. Domaševičius, 1969), „Mano vaikystės ruduo“ (rež. G. Lukšas, 1977). Apie dainininką yra sukurta televizijos laidų: rež. G. Aleksandravičiūtės laida „Mūsų senoliai: „Čiulba ulba sakalas“ (P. Zalansko atminimui)“ (1994), rež. A. Stonio „Legendos. P. Zalanskas“ (2013), išleista plokštelių su jo dainomis: „Lietuvių liaudies dainų antologija“ (1966), „Čiulba ulba sakalas“ (1984), „Čiulba ulba sakalas“ (2005).

Nors Petro Zalansko jau keturis dešimtmečius nebėra tarp mūsų, jo dainos dažnai skamba kitų atlikėjų lūpose, atgimsta įvairiuose muzikiniuose projektuose. Šia proga ir norėtume apžvelgti vieną iš tokių šiais metais įvykusių renginių – Dzūkų kultūros festivalį „Čiulba ulba“, didžiausią ir ilgiausiai trukusį jubiliejinį „sambrūzdį“. Po mėnesio, 2020 m. spalio 13 d., Petro Zalansko 120-osios gimimo metinės

1 *Muzikos enciklopedija*, t. III: O–Ž, Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija, Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, p. 669.

2 Rinktinę sudarė ir parengė Danutė Krištopaitė, Norbertas Vėlius, melodijas spaudai parengė Danutė Kuzinienė (Vilnius: Vaga). 2008 m. išleistas antrasis pataisytas ir papildytas leidimas, kurį rengiant daugiausia triūso įdėjo D. Krištopaitė (Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla).

3 Knygos sudarytojas Henrikas Gudavičius (Dzūkijos nacionalinio parko direkcija).

buvo paminėtos ir renginyje „Mardasavo dainos ir poringės“, vykusiame Vilniaus karininkų ramovėje (organizavo Vilniaus etninės kultūros centras). Čia dalyvavo ir daugelis minėto festivalio dainininkų.

Paslaptingas yra dainų gyvenimas. Kur, kada jos prasidėjo? Dainų ištakos net jų tyrėjų akyse yra nugrimzdusios į ūkanas – mes siekiame tik tuos laikus, kai jos buvo imtos fiksuoti užrašinėtojų. O jų ateities gyvavimas? Juk ir dainų raida, daugiropas jų interpretavimas – nenuspėjamas. Juoba vertingesni folkloristams atrodo kokiu nors istoriniu momentu atlikti dainų gyvavimo (ir kartu dainininkų santykio su jomis) pjūviai. Pažvelgti į dainų pasaulio medžio rieves įmanoma ir šiandien. Antai 2020 m. rugsėjo 4–6 d. vykęs Dzūkų kultūros festivalis „Čiulba ulba“ jau vien savo pavadinimu atskleidžia, kad tai buvo kartu ir dzūkų dainų festivalis, suvadinęs nemažą jų mėgėjų būrį. Renginį organizavo Varėnos kultūros centras, rėmė Lietuvos kultūros taryba. O pagrindiniai šventės sumanytojai ir jos „sukėjai“ – Eglė ir Rokas Kašėtos. E. Kašėtienė prisipažįsta, kad jau kurį laiką brendo idėja, kad „reikėtų pabudinti dzūkus, ypač jaunimą“. Kilo mintis rengti tokį tęstinį, kasmet vis kitam šviesuoliui skirtą festivalį, kuriame susijungtų daug dalykų, kas siejasi su Dzūkija: kinas apie Dzūkijos partizanus, dzūkiška poezija, muzika, amatai, tarmė. Renginiui skirtame socialinio tinklo *Facebook* puslapyje⁴ E. Kašėtienė pristatė šių metų festivalio temą – tai dainininkas Petras Zalanskas, kurio paliktos dainos „yra labai mylimos ir skamba ne viename Lietuvos mieste“. Dėl tos priežasties buvo pasirinktas dainininko išgarsintas Mardasavo kaimas, kuriame jis amžių sandūroje gimė ir visą gyvenimą pragyveno. Buvo sumanyta „giedoti“ jo mėgtas dainas, žiūrėti dokumentiką apie jį⁵, klausytis šeimos bei jį pažinojusiųjų prisiminimų, net leisti žygin po miškus, supančius kaimą, minant „tuos pačius Ūlos vingių takučius, kuriais giedodamas savo giesmeles praeitame amžiuje vaikštinėjo Petrukas“. Tad į festivalį buvo kviečiami visi, kam rūpi „pažinti Petro Zalansko palikimą ir sugrįžti prie dzūkiškų šaknų“.

Iš tiesų festivalis aprėpė daug daugiau. Čia ne tik skambėjo dainos, bet ir trinkėjo šokiai, griaudėjo alternatyvi elektroninė muzika, skaityta dzūkiška ir lietuviška poezija apie Dzūkiją, suteikta galimybė prisiliesti prie tradicinių dzūkiškų amatų⁶,

4 Čia ir toliau cituojama iš <https://www.facebook.com/dzukukulturosfestivalis>. Visi festivalio įrašai internete E. Kašėtienės rašyti dzūkų tarme.

5 Festivalyje buvo parodyta Algimanto Kunčiaus 1979 ir 1980 m. Zalansko sodyboje Mardasave filmuota medžiaga.

6 Festivalio amatų buvo visa puokštė, o jų mokė įgudę meistrai iš Dzūkijos: tradicinių gorčių pynimas iš pušies šaknų ir šiaudų – būtent taip gorčius pynė šilų dzūkai (Romas Norkūnas iš Musteikos), šiaudinių sodų rišimas (Marija Liugienė), verpimas (Laura Garbštienė iš Šklėrių), keramika (Artūras Matonis), drožinėjimas – burzgulių gamyba vaikams ir virtuvės įrankių drožyba suaugusiems (Algirdas Juškevičius iš Varėnos), nėrimas vąšeliu (Daiva Petruškevičienė iš Tolkūnų), žvakų liejimas (Vita Barišauskienė iš Vilkiautinio).

Festivalio akimirka. Eglė ir Rokas Kašėtos. *Vidmanto Balkūno nuotrauka, 2020*

žiūrėtas bei aptartas Vytauto V. Landsbergio naujausias dokumentinis filmas „Vanago portretas“ apie Adolfą Ramanauską-Vanagą – viską sunku ir išvardyti vienu sakiniu. Kaip vėliau apžvelgs dzūkų poetas Juozas Žitkauskas, čia „susiliejo kelios dzūkų ir Dzūkijos (Dainavos) patriotų kartos“, „į festivalį suvažiavę dzūkai galėjo jaustis viena didele dzūkų šeimyna“.

Bet grįžkime prie dainų ir dainininkų. E. Kašėtienė, rengdamasi festivaliui, nemažą būrį jų pakalbino ir surašė jų mintis nelyginant tiesioginį svečių prisistatymą. Ir tie atsakymai išryškina individualų festivalio dainininkų, poetų santykį su Dzūkija ir su Zalansku. Tai ir yra savotiškas gyvenamojo meto dainų tradicijos pjūvis. Jaunieji dainininkai – jau antroji ar trečioji Zalansko palikimą reflektuojanti karta. Dzūkų dainininką pažinę iš archyvinių įrašų ir knygų, dabar, pasitelkę savo vaizduotę ir kūrybines galias, jie tarsi naujai pasakoja „Zalansko mitą“.

Galbūt ryškiausiu šio „mito“ kūrėju galėtume laikyti Saulių Labanauską (kūrybinis vardas – Saulius Spindi). Alternatyvios elektroninės muzikos atlikėjas, kompozitorius savitomis kompozicijomis apgaubė praeities dainininko balsą, išlikusį garso įrašuose. Iš šio projekto gimusios kompaktinės plokštelės „Vai tu girala“ (2017) nugarėlėje jis užrašė:

Petras Zalanskas man yra unikalus šamanas. Jo balso tembras suteikia ramybės, vienybės su gamta ir visata jausmą. Tai tarytum hipnozė, panardinanti į kitą tikrovę ir atko-

duojanti vertybes. Šamanas Petras per meditacinę formą perduoda išmintį, žmogaus, gamtos ir pasaulio dėsnius.

Po tos plokštelės, kurioje girdėti tik Zalansko balsas, Saulius Spindi sukūrė albumą „Giralė“ (2020), kuriame jau skamba vienuolikos šiandienos atlikėjų, traukiančių „legendinio dainininko“ dainas, balsai. Kai kurie iš šių muzikantų, dainininkų vėlų šeštadienio vakarą pasirodė ir Mardasavo scenoje. Kaip belaukdama šio koncerto Mardasave rašė festivalio organizatorė E. Kašėtienė, „mūsų visų laukia *dzyvų dzyvas*“:

Kai pirmąkart išgirdom, ką jis [Saulius Spindi] padarė su senaisiais Petro Zalansko garso įrašais, sukūręs projektą „Vai tu girala“ – sėdėjom amo netekę. Petrukas gieda kaip giedojęs, o aplink jo balsą – gražiausios modernios muzikos pynės sukasi. <...> Laukiam momento, kada per Mardasavą nuaidės vėl kaiman sugrįžęs Petruko balsas. <...> Saulius Spindi su grupe sugros šitą magiją jau sutemus <...>. Mums jau šiurpuliukai eina įsivaizduojant, kaip šitos giesmelės skambės sugrįžusios ten, kur ir gimė. Turbūt kitur gražiau ir negalėtų...

Sauliaus Spindi mintį pakartoja Austėja ir Skomantas Čepuliai iš Vilniaus, post-folkloro grupės „Rana“ vedliai: „Petra Zalanską sutikę per knygas ir įrašus, įsivaizduojame ją kaip paskutinį dzūkų girių šamaną, buvusį glaudžioje sąjungoje su gamta ir tuo įkvepiančių mus šiandien.“ Pora labai mėgstanti „jautrias, skambias“ dzūkiškas dainas, kurių melodijų vinguriavimas labiausiai „kutena širdis“. Beje, A. ir S. Čepulius dominančios ne tik melodijos, bet ir tekstai, simbolinis jų interpretavimas.

Panašiai kaip Čepuliai kalba etnomuzikologijos ir elektroninės muzikos kompozicijos studijas baigusi Toma Čepaitė, kuri groja, dainuoja, kuria muziką, vaidina ir kuria teatro srityje. Nors jos šaknys ir nedzūkiškos, nuo pirmųjų pažinčių su folkloru paauglystėje širdį ypač glostydavusios dzūkiškų dainų dermės, o Petro Zalansko dainos greitai tapdavo vienos iš mėgstamiausių. Sauliaus Spindi projekte Toma ieškanti būdo atskleisti dainas savo balso ypatybėmis, džiazuojanti ir meniškai interpretuojanti. O dainuodama solo siekianti įsiklausyti į Petruko dainavimą, mokyti ir perimti naujų dainavimo spalvų, perprasti dzūkiško dainavimo kodą.

Įdomu, kad kalbėdami apie savo santykį su dainų tradicija, net trys pasisakiusieji iškelia savo ryšį su močiute (*bobule, baba*). Viena jų – menininkė, muzikantė Agota Zdanavičiūtė-Bėkštė, kuri, Eglės žodžiais tariant, „labai aktyviai gyvena tradicinėje muzikoje“ – organizuoja kanklių stovyklas ir rengia mokymus. Ir pati labai mėgsta dainuoti senąsias dainas, kurias dažnai savaip interpretuoja rengdama performansus su eksperimentinio postfolkloro grupe „Sen svaja“. Agota prisistato: „Esu Vilniaus dzūkė. Augau *ant bruko*, bet myliu kaimą ir gamtą.“ Toliau ji pasakoja, kaip

važinėdama mašina į savo sklypelį klausydavosi Zalansko įrašų ir kartu su juo dainuodavo. Viena daina ypač kritusi į širdį – apie tai, kaip mergelė niekur neranda savo motulės. Ta daina Agotai ėmė priminti neseniai amžinybėn iškeliausias močiutę. Dainininkė prisipažįsta, kad ją nesiliauja stebinęs gyvas dainos ir gyvenimo ryšys.

O štai etnomuzikologiją Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje studijuojantis Marius Mockevičius pasakojo apie savo dzūkiškas šaknis – močiutę (*bobulę*) Nedingės kaime, mokačią labai daug tradicinių dainų, pasakojimų, šokių. Tėvai irgi esantys panirę į folklorą. Apie savo dzūkiškų dainų pamėgimą Marius svarstė:

Labai mėgstu daug Dzūkijos dainininkų, jais domiuosi, analizuoju, o ypač patinka man Petras Zalanskas, kurio dainose, klausydamas įrašų, atrandu labai daug jausmų: nuo liūdesio iki labai saldžios laimės.

Trečiasis pasisakymas apie savo *babą* jau panėši į apoteozę. Smuikininkė Violeta Naruševičiūtė, vadovaujanti Varėnos šaulių kapelos muzikantams, pirmąjį festivalio vakarą grojusiems „Susipažinimo naktišokiuose“, papasakojo:

Baba – tai deivės vardas, tai tas pagarbus titulas motiniškai moteriai, kurios išmincies šaknys giliai insiškiniį Vėlių pasaulin. Gali bŭc momà ar močiutė. Ir svecimų vaikų, kap toj gera laumė, priglaus po savo sparnu, ir žmogum padaris... Iš savo Babos Auginos gavau dovanų. Būdavo anksčiau, pàsima dzvi šakutes ir polkucį pridainuodama sutrankia, sugroja. Tep darė cik kap mes dzviesa namuosa būdavom. O jos tėvulis buvo smuikinykas Merkinėn. Kap aš darėts groju, šitai ataina iš vėlių pasaulio, ir tep per mani kalba protėviai.

Iš „vietinių“ jaunųjų dainininkų vertėtų išskirti Saulę Miškinytę – Žiūrų kaimo proanūkę, pamėgusią senąsias dzūkiškas dainas. Apie savo santykį su jomis mergina pasakojo:

Nuog mažų dzienuų visad girdėdavau liaudies dainas Žiūrų kaiman. Nuog tada ir prasdėjo mano kelias su liaudies dainu. Jas giedu, nes jos man laidzia atsipalaiduoc. Nenoriu, kad jos išnyktų. Su Zalansko dainom mane supažindzino mokytoja Vaida [V. Naruševičiūtė, etnomuzikologė, Varėnos kultūros centro folkloro ansamblio „Žeiria“ vadovė – M. L. -Č.], kuri mane ir išmokė cikrinio, dzūkiško dainavimo.

„Vietiniu“ reikėtų laikyti ir Roką Kašėtą – muzikantą, grojantį bent dešimtimi instrumentų, kilusį iš Mergežerio kaimo. Po ilgų kelionių svetur ir gyvenimo kartu su Amerikos indėnais, pramokęs jų giesmių, pajuto troškimą grįžti prie savo šaknų, atrasti gimtojo krašto tradicijas. Taip jo gyvenime atsirado senosios dzūkų dainos, kurias dainuoja daugiausia su žmona Egle, o paskui – ir autorinė kūryba dzūkų

tarme. Šią kūrybą Rokas pavadino *dzūkodelika*. Kai kurios jo dainos – tai išdainuojami dzūkiškai rašančių poetų Romo Sadausko ir Juozo Žitkausko eilėraščiai, kitos – jo paties kūryba. Kol kas jis yra vienintelis muzikantas, kuriantis naują muziką dzūkiškai... Kaip Rokas įsitikinęs, „tarmė yra labai graži likimo dovana, kaip kokia nematoma plunksna plaukuose“. Savo kūryba Rokas pasidalijo paskutinę festivalio dieną vykusiuose dzūkų poezijos skaitymuose „Ryto ulbėjimai“.

O „Ryto ulbėjimuose“ savo poeziją skaitė ir publicistas, eseistas bei poetas Romas Sadauskas – ne vienos knygos autorius, „Tarmių atlaidų“, vykstančių Dementiškių kaime, iniciatorius. Jo dzūkiškai parašytą trupmenų poemą „Sudzievuliu“ (2015) galima pavadinti paminklu tarmei. Autorius svarsto:

Galbūt rašiau jų visų gyvenimų. Gal net savo mocynos įsčiose pradėjau, ten, kur pirmų rozų išgirdau savo gimtųjų tarmį.

Išgyvena, kad dzūkų tarmė nenugrimztų į užmarštį:

Aplinkiniai žmonės šneka ne tep, kap iš mocynos lūpų girdėjo, ale kap televizorius moko. <...> Sykiu su tarmi, tuoju įsčių bylu, prapuola ir mūs tapacybė, dzūkais liekame cik iš dalies, kap ano krašto gyventojai... O gal dar ne vėlu?

Kitas dzūkiškai kuriantis poetas – Juozas Žitkauskas. Jis prisistato:

Asu cikras dzūkas, gimis Kapčāmiescin (dařtės Lazdzijų rajonas). Iš ty ir ty tankiausia veda mano kūrybos keliai, nesvarbu, kur ir kų gyvenimi darytau. <...> Man labai svarbi dzūkų tarmė. Pykstu, kap žmonės juoj nekalba, o dar labiau mano kraujas užverda, kap matau, jog net pastangų neindeda juoj šnekėc. <...> Turim atsimyc, kad niekas už mus savo krašto, savo prigimcinės šnekos neišpilniavos.

Šis dzūkų tarmės (iš)saugojimo leitmotyvas iš tiesų sklandė festivalyje. Ryškiausias renginys – dviejų kalbininkių iš Lietuvių kalbos instituto, Vilijos Ragaišienės ir Danutės Valentukevičienės, paskaita-viktorina, vykusi šeštadienio pavakarę. Dzūkės ir dzūkų tarmės tyrėjos skaitė paskaitą apie tarmę, privertusią susimąstyti: esą niekas tiek daug nepasako apie žmogų ir jo gyvenimą kaip tarmė, šneka. Tarmė yra ja kalbančios bendruomenės veidrodis. D. Valentukevičienė, tirdama tarminio kalbėjimo situaciją, yra išmaišusi ne vieną Dzūkijos kaimą ir vaizdžiai papasakojo, ką per juos bekeliaudama rado. Paskaita vyko dzūkiškai. Po paskaitos – viktorina: „Ar žinot, ką reiškia žodžiai *jekė, gurbas, lambukas, rugnyc, sukulys*?“

Dzūkišką – kartu ir tautinį – patriotizmą gerokai pakurstė dar vienas festivalio įvykis. Šeštadienio vakarą atvyko poetas, publicistas, vaikų rašytojas, teatro ir

kino režisierius V. V. Landsbergis. Buvo surengta naujausio jo dokumentinio filmo „Vanago portretas“ peržiūra, o po jos – pokalbis su režisieriumi. Kuriant filmą apie A. Ramanauską-Vanagą, ne kartą buvo lankytas ir kalbintas partizanų ryšininkas Stasys Plutulevičius-Varpelis, gyvenantis Mardasavo kaime (tik kitame Merkio krante). V. V. Landsbergis prisimena:

Didžiausias atradimas man buvo tykūs Vanago ryšininkas, buvęs šalia, bet taip ir nepažęs partizanų – Varpelis. Dzūkas, vienišius, iki šiol prižiūrįs biteles miškuose netoli Mardasavo. Manau, kad jo biografija verta atskiro filmo, gal net vaidybinio.

Apskritai režisierius svarstė, kad jo dokumentiniai filmai – ne tiek kino ar meno troškulys, kiek žmonių veidų ir minčių archyvavimas: „Kada nors į juos žiūrėdami suprasime, kokios šviesos ir aiškumo būta...“ Po filmo peržiūros, iš Dzūkų namo išėjus į temstančią pamiškės laukymę, atrodė, lyg Mardasavo apylinkės būtų apsi-gaubusios dar vienu – partizanų istorijos paslapties šydu.

Grįžtant prie sekmadieninių „Ryto ulbėjimų“, reikia paminėti, kad čia dar pasirodė nuostabus kūrėjų duetas – poetas Vladas Braziūnas ir kompozitorius Algirdas Klova. V. Braziūnas taip pasakojo apie savąjį – jaunystės spalvomis nušviestą – Dzūkijos atradimą:

Dzūkijon mane, aukštaitį nuo Pasvalio, atvedė Vilniaus universiteto kraštotyrininkų ramuva. Buvo pati ano šimtmečio aštuntojo dešimtmečio pradžia, ūmus ir netikėtas autentiškos tautinės kultūros pakilimas. Atradam – sau, o greit ir Lietuvai – Žiūrus. Su jais dainavo ir Mardasavo Petras Zalanskas. Susipažinom. Susidraugavom. Vos ne ištisom savaitėm dingdavau tai į Mančiagirę pas Malviną Česnuliene, tai į Mardasavą pas Petruką Zalanską. Prisėsdavom ant jo akmenėlio...

V. Braziūnas su A. Klova ir jo folkloro grupe „Vydraga“ yra išleidę knygą su kompaktine plokštele „Iš naminio audimo dainos“ (2005). Ji skirta dviem gyvenime nesusitikusiems žmonėms, puikiausiems savo krašto tautosakos žinovams – Onai Vaškaitei-Bluzmienei iš V. Braziūno Lietuvos šiaurės ir, poeto žodžiais tariant, „šviesiajam dzūkui“ Petru Zalanskui.

Vladui skaitant savo eiles, Algirdas jam atitarė muzika, paremta liaudies melodijomis, dermėmis, motyvais. Grojo daugeliu liaudies instrumentų ir, žinoma, smuiku, kartais uždainuodamas. Tad nuo Dzūkų namo pašonėje įrengtos scenos nuskambėjo naujausia kūrėjų kompozicija poeto balsui ir skambančiai gausai, pavadinta „Ko palinkai in šalaį?“ Tai buvo poezija apie Lietuvos kaimus, jų žmones, Petrą Zalanską, kompozitoriaus įrėmintą dzūkiškomis, kadaise Zalansko dainuotomis dainomis.

Su jaunatvišku įkarščiu E. Kašėtienė rašė: „Dzūkų kultūros festivalin giedosim džių ir nakį.“ Ji troško, kad dainos būtų dainuojamos ne tik nuo scenos, bet ir sau – taip, kaip anksčiau. Prieš festivalį duotame interviu Eglė sakė: „Noriu, kad tai būtų labiau jaukus susibūrimas, kuriame dainos gyventų savo tikrą gyvenimą – sklaidytų tarp žmonių – prie laužo, bendrame rate, be jokių tautinių kostiumų.“ Taip ir įvyko – per tris festivalio dienas tebuvo vos du koncertai, o dainos palaukėje nenutilo...

Šią jos mintį pakartojo V. Naruševičiūtė, pirmąjį festivalio vakarą (iš tiesų jau naktį) visus kvietusi prie laužo dainuoti. Apie savo „Žeirios“ kolektyvą ji sakė:

Nors mes visi skirtingo amžiaus ir profesijų, bet visų širdyse rusena meilė dzūkiškoms giesmelėms. <...> Nors dainavę ir per televiziją, ir užsieniuose, bet labiausiai mums patinka dainuoti sau.

Ir štai pagaliau sekmadienį buvo ypatingas (ir labai ilgas) koncertas „Petras Zalanskas gyvas dainoje“, į kurį susirinko kone šimtas dainininkų. Vien iš Vilniaus universiteto ansamblio „Ratilio“, vadovaujamo Mildos Ričkutės ir Kristinos Apnavičiūtės, padainuoti solinę dainą festivalio scenoje panoro net keturiolika studentų. Dalis dainininkų – *cikriniai dzūkai*, kiti kilę iš kitų Lietuvos kraštų. Kaip džiaugdamosi rašė Eglė, išgirsti tiek puikių dainininkų „vienon krūvon“ ne kasdien pasitaiko proga. Nors koncertas išsitęsė, atrodė, kad publika klausosi pastačiusi ausis. Kaip nesiklausysi, kai kiekvienas – vis kitoks, vis savitas, kai, regis, per tas kelias minutes ant scenos tiek daug apie save atskleidžia... „Ratilio“ dainininkė Julija Vilkaitė, kilusi iš Druskininkų, pasakojo, kad mokydamosi dainą, ji pamažėle ją jaukinasi klausydama, kartodama, interpretuodama, kol ji tampa sava. Anot jos, individualumas čia neišvengiamas, ir, dainuojant solo, pats gražumas, kad „kiekvieno kvėpavime daina gyvena vis kitą gyvenimą“.

Dar viena solistė – Vera Venckūnaitė-Čepulienė, jaunoji etnomuzikologė, daug prisidedanti prie tradicinio dainavimo populiarinimo: sukūrusi interneto svetainę „Etnomuzikologijos buveinė“, rengianti tradicinio dainavimo konkursą „Grįžulai“, jaunųjų folkloristų konferenciją „Unikalios tradicijos šiandien“, Vilniuje vadovaujanti ansamblui „Tula“. Nemažai ir pati viena dainuoja dzūkiškai, siekdama perprasti tradicinio dainavimo subtilybes. Veros žodžiais, „tos melodingos dainelės taip gražiai išdainuojamos“, kad ji labiau vertinanti turbūt net ne tiek dainas, kiek tai, „kaip jas vietiniai išdainuoja, kaip geba tuos žodelius išsakyti, balseį nustatyti, melodiją išvingiuoti“. Apie savo santykį su Zalansku ji pasakojo taip:

Su Petruku niekad per daug nebandžiau „draugauti“ – gal bijojau, kad toks jau jis mėgstamas visų ir pažįstamas, Dzūkijos „dainininkų dainininkas“, dar imsiu ir ką ne taip

nudainuosiu. Visada jis šalia buvo, skambėjo, vis primindavo apie save. O va, atsirado proga, ir, Eglelei paliepus, man panorėjus, ištiko tas susitikimas – dabar susipažįstu, bandau perprasti, perimti, įsigilinti. Žinau, kad tai labai daugialypė asmenybė. Mane net labiau domina ta jo kita pusė, tos kiek kitos dainos – tos, kurias jis dainavo ir su jomis gyveno, bet kurios kažkodėl vis dar lieka nepastebėtos. O juk taip gražu, kai numylėta tradicija atgyja visu savo gražumu ir įvairumu.

Išties per baigiamąjį – solistų – koncertą klausytojus užliūliavo graudžios, lyrinės Zalansko mėgtos dainos. Sklido per pamiškę viena po kitos, tarsi įtvirtindamos, ką susirinkusieji patys žinojo ir jautė. *Tu putine raudonasai, Putinėli raudonasai, Ko pavirtai in šala(tį)?.. Ko pavirtai in šala(tį, In šala(tį neščėslyvų, O aš jaunas be dala(tės)... Ainu keliu dainuodamas, Ainu keliu dainuodamas, Dalios laimės ieškoda(mas)... Atsišaukė ma dala(tė, Atsišaukė ma dala(tė Anoj pusėj krašti ma(rių)...* Koncerto vedėja Veronika Povilionienė ragino solistams pritarti, patiems dainuoti ar bent „sau po nosiu zurzėti, zurkti“. Nors ir nedaug kas dainavome, bet visi buvome lyg *pasyvūs dainininkai*. O *klausytojais* pavirtome, kai ant scenos išėjusi V. Venckūnaitė-Čepulienė netikėtai užtraukė naujesnę – „pasakojamąją“ dainą: *Nelaimingas sutvėrimas, Kuris geidžia apsisvest, Vargiai gimis, skurdžiai augis Nori rojaus laimės rast... Pasdabojau sau merge(į Pagal' savo pažiūros, Kurią mano silpna širdis Pamylėjo be mieras... O skaistumas tos panelės, Raudonumas tų veidų, Bet ne vieny bernužė(į) Panardzino lig ausų... Trejis metus po veselii(ų) Aš nelaimės nemačiau, Tik pačiu(itei) savo mielai, Ko tik raikia, dastačiau... ir t. t.* Kažkas pasikeitė! Ir ne vien dėl atlikėjos išskirtinio balso ir talento, bet ir dėl dainos kitoniškumo. Tarsi būtų persijungę kokie kiti dalyvavimo, klausymosi padargai.

„Ratilio“ narė Modesta Pakalnytė ansamblio interneto svetainėje įrašys, kad iki šiol buvęs pažįstamas Mardasavas nuo šio rudens jai liks įsirėžęs atmintin nauju pavidalu – festivalio „Čiulba ulba“ baigiamuoju koncertu:

Kvepiančio šilo apsuptyje, Dzūkų namo paunksmėje sekmadienį vykęs koncertas su būrė folkloro atlikėjus, mylėtojus bei vietinius žmones pabūti kartu bei prisiminti Petrą Zalanską. Dainininko vaikai, vaikaičiai ir provaikaičiai koncertą pradėjo daina „Vai, aš eisiu ton šala(ėn)“, po kurios skambėjo kitos jo <...> mylėtos dainos.

Koncertą ir visą festivalį vainikavusios *visų* traukiamos populiariosios Zalansko „Čiulba ulba sakalas“ ir „Vai tu sakal sakale“, kurias „per miškus ataidint tikriausiai girdėjo ir gretimi kaimai“. Tad noras dainuoti taip, kad toli toli girdėtusi, kaip aiškėja, būdingas ne tik mūsų seniesiems, bet ir jaunosios kartos dainininkams. Galbūt visi esame vieni su kitais susiję – pagauti tankaus ryšių tinklo. Dainų tinklo.

Anniversary of Petras Zalanskas and Dzūkija Culture Festival “Čiulba ulba”

MODESTA LIUGAITĖ-ČERNIAUSKIENĖ

S u m m a r y

This year we celebrate 120 years anniversary of the famous folk singer from Dzūkija region and an original folklore interpreter Petras Zalanskas (1900–1980), who lived and died in Mardasavas village (Varėna district). Although Zalanskas has passed away four decades ago, his songs still frequently sound performed by other singers at various musical events. The article surveys one such event taking place this year – namely, the Dzūkija culture festival “Čiulba ulba”, which was the biggest and longest celebratory “commotion”. This festival is going to be an annual one that would be dedicated to various prominent personalities every year, linking together many things that are related to Dzūkija region: a film about partisans from Dzūkija, poetry in local dialect, music, crafts, and dialect. The first such festival took place in Zalanskas’ native village of Mardasavas on September 4–6, 2020. It was also a festival of local folksongs, attracting a big number of singers. The main organizer Eglė Kašėtienė made interviews with the participants and recorded their thoughts. The responses surveyed in the article highlight the individual attitudes of the folk singers and poets to Dzūkija and Zalanskas. Besides, they present a certain sectional view of the current folksong tradition. The young singers already represent the second or third generation reflecting upon the folksong legacy of Zalanskas. Having encountered the famous predecessor only in the archived recordings and books, they use their imagination and creativity to reinvigorate the “myth of Zalanskas”.